

УДК 930

ВІЦЕБСКІЯ ПАСОЛЬСКІЯ СОЙМІКІ Ў ПАНАВАННЕ АЎГУСТА III У 1735–1763 гг.¹

А. МАЦУК

(Інстытут гісторыі НАН Беларусі)

На падставе новых рукапісных дакументаў даследуюцца віцебскія пасольскія соймакі ў панаванне Аўгуста III у 1735–1763 гг. Удалося ўстанавіць колькасць сарваных і скончыўшыхся пасляхова выбарам паслоў на сойм віцебскіх пасольскіх соймакаў. Атрымалася скласці поўны спіс віцебскіх паслоў на сойм у гэты час, а таксама іх прыналежнасць да пэўных магнацкіх групавак. Згодна пасольскіх інструкцый былі выяўлены асноўныя пытанні, якія турбавалі віцебскую шляхту ў гэты час. Выяўлена ступень удзелу магнацкіх групавак у функцыяніраванні віцебскіх пасольскіх соймакаў у панаванне Аўгуста III.

Ключавыя словы: соймак, сойм, шляхта, магнаты, парламентарызм, пасольская інструкцыя, соймакавая пастанова.

Уводзіны. Віцебскае ваяводства знаходзілася на паўночным-усходзе ВКЛ. Віцебскія соймакі адбываліся на замку ў Віцебску. У Віцебскім ваяводстве знаходзіліся значныя магнацкія ўладанні, але галоўным чынам яны знаходзіліся ў Аршанскім павеце. Адначасова ў Віцебскім павеце вялікімі ўладаннямі з магнатаў валодаў толькі род Агінскіх. На яго чале быў віцебскі ваявода Марцыян Агінскі. Разам з Марцыянам Агінскім на віцебскіх соймаках актыўна дзейнічалі і яго сыны: абозны ВКЛ, а потым надворны маршалак ВКЛ і вялікі маршалак ВКЛ Ігнат; мсціслаўскі кашталян, а потым віцебскі кашталян Станіслаў; ашмянскі гродскі староста, а потым пісар ВКЛ і троцкі кашталян Тадэвуш. Валодалі магнаты і староствамі на тэрыторыі віцебскага павета. Так, Чартарыйскія мелі веліжскае і ўсвятцае староствы, а Салагубы – азярышчанскае староства. Менавіта таму Чартарыйскія і Салагубы мелі моцныя ўплывы сярод мясцовай шляхты [1, s. 302]. Радзівілы мелі магчымасць уплываць на віцебскую шляхту з недалёка размешчаных сваіх уладанняў Невеля і Себежа (Полацкае ваяводства) і Копысі (Аршанскі павет), а Сапегі – з недалёкага Дубровенскага графства (Аршанскі павет). Ключавую ролю пры гэтым адыгрывалі адміністратары гэтых уладанняў. Радзівілы прызначалі адміністратарам у Невель і Себезь уплывовага сярод віцебскай шляхты віцебскага стольніка і віцебскага гродскага пісара Паўла Багамольца. Адміністратары Радзівілаў з Копысі Павел Цюндзевіцкі і Ян Яблонскі ўплывалі сярод іншых і на віцебскія соймакі [2, k. 407–408; 3, k. 272, 273–274]. Сапегі мелі значную групоўку сваіх прыхільнікаў сярод віцебскай шляхты, якая ў канцы 1759 – пачатку 1760 гг. складалася з ўплывовых віцебскага харужага Мікалая Рэвута, віцебскага земскага пісара Ігната Качаноўскага і рода Багамольцаў (на чале з віцебскім стольнікам Пятром Багамольцам) [1, s. 311].

У гістарыяграфіі маюцца даследванні віленскіх, троцкіх, ковенскіх, гарадзенскіх, полацкіх, слонімскай, брэсцкіх пасольскіх соймакаў [4–10]. У той жа час праблема віцебскіх пасольскіх соймакаў панавання Аўгуста III не была ў цэнтры ўвагі айчынных і замежных даследчыкаў. Мэтай гэтага артыкула з’яўляецца даследванне віцебскіх пасольскіх соймакаў у панаванне Аўгуста III у 1735–1763 гг.

Асноўная частка. Першым соймам у панаванне Аўгуста III быў пацыфікацыйны (прымірэнчы) сойм 1735 г. Праўда, на момант правядзення сойма і перадсоймавых соймакаў канчатковага прымірэння яшчэ не адбылося. Значная колькасць прыхільнікаў Ляшчынскага яшчэ не прызнала ўладу Аўгуста III і знаходзілася за мяжой у Караліўцы. Сярод іх пераважалі падтрымаўшыя Ляшчынскага ў ВКЛ прадстаўнікі магнацкіх родаў Сапегі і Агінскіх. Аднак іх прыхільнікі ў Княстве не маглі актыўна супрацьстаяць прыхільнікам Аўгуста III, якія былі ў асноўным прадстаўлены магнацкай групоўкай Радзівілаў. У выніку пасламі на віцебскім пасольскім соймаку 1735 г. былі абраны радзівілаўскі прыхільнік віцебскі стольнік і віцебскі гродскі пісар Павел Багамалец і саксонскі прыхільнік загароўскі староста Дунін². Багамалец уключыў пункты ў інтарэсе Радзівілаў у інструкцыю паслам з гэтага сойма [11, с. 123–124; 12, р. 129]. Нажаль саму інструкцыю нам выявіць не ўдалося.

Перад наступнымі пасольскімі соймакамі 1736 г. прыхільнікі Ляшчынскага ўжо прызналі ўладу Аўгуста III і вярнуліся ў Рэч Паспалітую. Зрабілі так Сапегі і Агінскія. У выніку на віцебскім пасольскім соймаку 1736 г. пасламі былі абраны пшэвальскі староста Тадэвуш Агінскі і віцебскі земскі пісар Казімір Гурко [12, р. 283; 13, s. 218]. Апошні таксама быў прызны Агінскім і прадстаўляў уплывовы мясцовы шляхецкі род Гуркаў.

¹ Артыкул падрыхтаваны ў межах праекта БРФФД № Г17ЛИТГ-001 ад «22» мая 2017 г. «Парламентарызм у Вялікім Княстве Літоўскім у XVIII стагоддзі: інстытуты, парламентарыі, парламенцкая практыка».

² У адным з рэстраў з невядомых прычынаў памылкова названы пасламі віцебскі падваявода Рэмігіян Сяліцкі і віцебскі земскі пісар Казімір Гурко [25, s. 75].

Нажаль нічога невядома пра наступны віцебскі пасольскі соймак 1738 г. акрамя таго, што ён быў сарваны [14, р. 63; 15, р. 3v]. У 1740 г. у Віцебску на пасольскім соймаку пасламі сталі віцебскі земскі пісар Казімір Гурко і віцебскі стольнік і віцебскі гродскі пісар Павел Багамалец [15, р. 99v; 16, s. 711, 787; 17, s. 632v; 18, р. 55v; 19, р. 117; 20, s. 79v]. Як бачна, пасламі былі абраны прадстаўнікі мясцовай павятовай эліты і ўплывовыя павятовыя ўраднікі: земскі пісар з стольнікам і гродскім пісарам.

Наступны сойм, у сувязі з адсутнасцю караля Аўгуста III з-за вайны за аўстрыйскую спадчыну ў Рэчы Паспалітай, быў скліканы толькі ў 1744 г. Пасламі на гэты сойм на віцебскім пасольскім соймаку 1744 г. пад дырэкцыяй віцебскага войскага Андрэя Васілеўскага былі абраны ашмянскі гродскі староста і пісар ВКЛ Тадэвуш Агінскі і віцебскі земскі пісар Казімір Гурко [21, арк. 641-641адв; 22, р. 127; 23, s. 324]. Выбар Агінскага стаў магчымы дзякуючы дапамозе радзівілаўскіх прыхільнікаў. Сам Агінскі і выбраў калегу да пасольства Гурко, хоць значную падтрымку да выбара паслом меў і радзівілаўскі прыхільнік Бенедыкт Заранак [24, к. 13–14]. У выніку віцебскі земскі пісар Казімір Гурко быў абраны паслом на сойм трэці раз у панаванне Аўгуста III. Прычым гэта адбылося на трох запар віцебскіх пасольскіх соймаках, якія скончыліся выбарам паслоў, а не былі сарванымі. Як казалася вышэй, выбару паслом Гуркі садзейнічаў Тадэвуш Агінскі, але і вялікія ўплывы віцебскага земскага пісара сярод мясцовай шляхты таксама дапамаглі яму. Тадэвуш Агінскі не абмежаваўся прысутнасцю простым паслом на сойме 1744 г. і быў абраны яго маршалкам. Гэта адзіны вядомы выпадак у панаванне Аўгуста III, калі віцебскі пасол быў абраны соймавым маршалкам.

Удалося выявіць соймавую інструкцыю віцебскім паслам на сойм. У ёй заяўлялася аб падтрымцы каралеўскіх просьбаў з дасланага ўніверсала. Асабліва мясцовая шляхта падтрымлівала павялічэнне войска, але каб гэта адбылося без абцяжарвання земскіх уладанняў. Віцебская шляхта патрабавала, каб быў наведзены парадак у артылерыі ВКЛ, і для гэтага трэба было правесці справаздачу генерала артылерыі ВКЛ у Скарбовым Трыбунале і люстрацыю належных яму ўладанняў Геранён і Ліпнішак. Акрамя таго, генерал артылерыі ВКЛ заставаўся дысідэнтам і таму прапаноўвалася прызнаць гэты ўрад вольным. Мясцовая шляхта хацела адкрыцця ў Рэчы Паспалітай уласнага манетнага двара. Дадатковыя сродкі прапаноўвалася ўзяць з старостваў усяго Княства, якія мелі прыкладам старостваў з Полацкага, Віцебскага, Мсціслаўскага ваяводстваў і Аршанскага, Мазырскага і Рэчыцкага павеатаў плаціць “дупла” (падвойную кварту). Для лепшага вызначэння выплатаў планавалася правесці люстрацыю гэтых старостваў. Мясцовая шляхта хацела забараніць ужыванне ў Рэчы Паспалітай замежных грошай. Катэгарычна віцебская шляхта не хацела прызнання імператарскага тытулу расійскай царыцы, бо “Чорная, Чырвоная і Белая Русь” былі часткамі Рэчы Паспалітай. Для рэформы судовай сістэмы прапаноўвалася, каб у Трыбунал ВКЛ перадаваліся справы толькі для апеляцыі пасля прынятага па ім рашэння гродскім ці земскім судом. Мясцовая шляхта патрабавала абароны ўласных купцоў і абмежавання дзейнасці замежных, асабліва расійскіх, якія скуплялі тавары ў ВКЛ вывозілі іх замяжу не плаціўшы падатку. Менавіта таму віцебская шляхта патрабавала скасавання каралеўскага абарончага (“жалезнага ліста”) для замежных купцоў, які быў апублікаваны ў Рызе. Падскарбі ВКЛ меў штогод даваць справаздачу з даходу і тратаў у Скарбовым Трыбунале, а таксама зрабіць справаздачу з трымання эканомій і старостваў. Шляхта патрабавала, каб яўрэі не трымалі ніякіх уладанняў і нават не працавалі на мытні. Больш таго, каб яўрэі не трымалі слугамі хрысціян, а калі парушалі гэта, то мелі выплаціць па талеру з “мужчынскай галавы” і поўталеры з жаночай. Гэтымі выплатамі мелі заняцца спецыяльна вызначаныя па павеатах камісары. Асабліва моцна мясцовая шляхта скардзілася на генерала артылерыі ВКЛ Юрыя Флемінга, які быў трымальнікам каралеўскіх эканомій і для заняцця яе ўладанняў і розных экзэкуцый выкарыстоўваў войскі, часта на чале з камандзірамі-дысідэнтамі. Яны рабілі значныя шкоды мясцовай шляхце і тая патрабавала, каб больш ніколі трымальнікамі каралеўскіх эканомій не быў іншаземец і дысідэнт, а войска ВКЛ не выкарыстоўвалася да ніякіх экзэкуцый. Акрамя дырэктара соймака гэтую інструкцыю з мясцовых ураднікаў падпісалі чашнік і гродскі суддзя Антоній Мікалай Жаба, віцебскі пачашы Юрый Заронаўскі Лускіна і віцебскі скарбнік Антоній Пюра [21, арк. 641-648адв].

Праз два гады на пасольскім соймаку ў Віцебску ў 1746 г. пасламі былі абраны азярышчынскі староста Антоній Салагуб і віцебскі крайчы і віцебскі падваявода Мікалай Рэвут [22, р. 166; 23, s. 441; 26, s. 239; 27, 100v; 28, s. 678v]. Напэўна існавалі супрацівы супраць выбараў соймакавага дырэктара і паслоў на гэтым соймаку. Менавіта таму па загаду Антонія Салагуба 25 жніўня 1746 г. былі праведзены пошукі ў аршанскім гродскім суддзе на існаванне пратэстацыі супраць віцебскага пасольскага соймака. У выніку ніякай пратэстацыі не было знойдзена [29, арк. 556-556адв]. З ліста віцебскага стольніка і віцебскага гродскага пісара Паўла Багамольца становіцца вядомым, што на сам рэч было абрана не два, а тры паслы. Акрамя вышэйзгаданых Салагуба і Рэвута паслом быў абраны і Павел Багамалец. Усе тры кандыдаты мелі дамовіцца паміж сабой, хто з іх саступіць і адмовіцца ад пасольства. Сам Багамалец прасіў дапамогі Радзівілаў, а прычынай такіх выбараў бачыў у адсутнасці з-за хваробы на соймаку віцебскага ваяводы Марціна Агінскага. На думку Багамольца, Агінскі яшчэ падчас соймака ўгаварыў бы аднаго з канкурэнтаў адмовіцца ад пасольства, а без яго “маладыя голавы” (напэўна Станіслаў Агінскі і Антоній

Салагуб) не могуць дасягнуць згоды [30, к. 259–261]. У выніку канкурэнты на пасольства дамовіліся паміж сабой. Праўда, адмовіцца ад пасольства прыйшлося Багамольцу, а Салагуб і Рэвут як віцебскія паслы паехалі на сойм у Варшаве. Цікавым было і тое, што ўпершыню ў панаванне Аўгуста III паслом на віцебскім пасольскім соймаку не быў абраны віцебскі земскі пісар Казімір Гурко.

У красавіку 1748 г. памірае віцебскі кашталян Станіслаў Агінскі. Гэта мела значныя наступствы для віцебскіх соймакаў. Станіслаў Агінскі планаваўся праз бацьку Марціяна Агінскага на лідара рода ў Віцебскім павеце. Смерць Станіслава Агінскага аслабіла пазіцыі групы Агінскіх у Віцебскім павеце і на віцебскіх соймаках. Віцебскім кашталянам пасля смерці Станіслава Агінскага становіцца прыхільнік Фаміліі Юзаф Салагуб, які для гэтага нават адмовіўся ад больш прэстыжнага ўрада – жмудскага кашталяна. Як лічыць польскі даследчык Пшэмыслаў Раманюк, прычынай было жаданне больш актыўна ўдзельнічаць у павятовых соймаках Віцебскага ваяводства [31, s. 320]. У такіх абставінах віцебскі пасольскі сойм 1748 г. быў сарваны [22, р. 272v; 23, s. 465; 26, s. 304; 32, s. 441, 593; 33, s. 112v; 34, к. 257; 35]. Як удалося выявіць сарваны ён быў па просьбе Радзівілаў і за іх грошы віцебскім падваяводай Мікалаям Рэвутам [36, к. 4]. Магчымай прычынай бачыцца абвастранне канфлікта паміж Радзівіламі і Фаміліяй [7, с. 313–319]. У такой сітуацыі Радзівілы палічылі за лепшае сарваць пасольскія соймакі, дзе маглі адбыцца выбары прыхільнікаў Фаміліі. У тым ліку віцебскі падваявода Мікалай Рэвут па іх загаду сарваў віцебскі і полацкі пасольскія соймакі [36, к. 4]. Цікава, што супрацоўнічаўшы з Радзівіламі віцебскі ваявода Марцін Агінскі не арыентаваўся ў ролі апошніх у зрыве віцебскага пасольскага соймака 1748 г. і выказваў вялікаму гетману ВКЛ Міхалу Казіміру Радзівілу вялікія шкадаванні з-за зрыва гэтага соймака з прычыны канфлікта паміж мясцовай шляхтай [37, к. 98].

Перад пасольскімі соймакамі 1750 г. Міхал Казімір Радзівіл зноў вызначыў адказным за выбары паслоў на ўсходніх соймаках Княства свайго адміністратара ў Копысі Паўла Цюндзевіцкага. Той меў дамовіцца аб выбару прыхільных паслоў на полацкім, віцебскім, аршанскім і мсціслаўскім соймаках з генералам артылерыі ВКЛ Антоніям Салагубам. Прычым толькі адносна аршанскага соймака былі вызначаны канкрэтныя кандыдатуры на пасольства (адзін з іх вышэйзгаданы Салагуб). З іншых пасольскіх соймакаў Радзівіл хацеў выбара паслом смаленскага падкаморыя Марціна Храпавіцкага. Цюндзевіцкі меў дазвол выдаць грошы для выбара прыхільных паслоў. Праўда, усе гэтыя дзеянні Цюндзевіцкі меў рабіць у вялікай таямніцы і адкрыць планы Радзівіла толькі перад Антоніям Салагубам [38, к. 407–408]. У выніку на віцебскім пасольскім соймаку 1750 г. пасламі былі абраны алькеніцкі староста Леанард Пацей і віцебскі падчасы Юрый Заронаўскі³ Лускіна [23, к. 693; 34, к. 140, 256; 39, р. 218]. Нажаль нам невядомы падрабязнасці гэтага соймака. Можна толькі заўважыць, што ў панаванне Аўгуста III гэта быў першы выбар паслом на віцебскім соймаку прадстаўніка ўплывовага ў Віцебскім павеце рода Пацеяў. У канцы 1750 г. адбылася падзея, якая аказала значны ўплыў на сітуацыю на віцебскіх соймаках – смерць віцебскага ваяводы Марціна Агінскага. У 1751 г. новым ваяводай быў абраны віцебскі кашталян Юзаф Салагуб, які быў прыхільнікам Фаміліі. Віцебскім кашталянам замест яго адмовіўся стаць Леанард Пацей, які захацеў атрымаць замест гэтага ўрада ўрад якога-небудзь дыгнітарыя (у выніку стаў абозным ВКЛ). Адбыліся змены і сярод павятовых земскіх ураднікаў у сувязі з правядзеннем элекцыйных соймакаў па выбару падкаморыя, харужага, земскага суддзі, падсудка і земскага пісара. У выніку віцебскім падкаморыям стаў віцебскі гродскі сурагатар Юзаф Гурко, віцебскім харужым – віцебскі крайчы Мікалай Рэвут, віцебскім земскім суддзёй – віцебскі гараднічы Антоній Заронаўскі Лускіна, віцебскім падсудкам – віцебскі лоўчы Бенедыкт Заранак, віцебскім земскім пісарам – віцебскі стражнік Ігнат Качаноўскі. Як бачна, гэтыя ўрады размеркаваліся паміж прадстаўнікамі розных родаў, а вышэйшым мясцовым ураднікам пасля ваяводы і кашталяна стаў віцебскі падкаморы Юзаф Гурко. Гэта чарговы раз пацвердзіла вялікія ўплывы гэтага рода ў Віцебскім павеце.

Галоўным пытаннем на пасольскіх соймаках ВКЛ 1752 г. была справа рэкамендацыі ў пасольскіх інструкцыях да ўрада падканцлера ВКЛ. Фамілія падтрымала да гэтага ўрада аднаго з сваіх лідараў падляшскага ваяводу Міхала Антонія Сапегу, а Радзівілы – мсціслаўскага ваяводу Ігната Сапегу [41]. На віцебскім пасольскім соймаку аб уключэнні рэкамендацыі у падтрымку Ігната Сапегі мелі пастарацца віцебскі падсудак Бенедыкт Заранак і віцэ-інстыгатар ВКЛ і адміністратар Копысі Аляксандр Вяжэвіч. Апошні нават быў спецыяльна для гэтага дасланы Міхалам Казімірам Радзівілам на віцебскі пасольскі сойм [2, к. 341–342]. У выніку ў 1752 г. у Віцебску пасламі на сойм пад дырэкцыяй віцебскага стражніка і віцебскага ротмістра Ігната Качаноўскага былі абраны Леанард Пацей і віцебскі гараднічы Марцін Гурко [23, s. 746]. Як бачым, пасламі былі абраны прадстаўнікі ўплывовых у Віцебскім павеце родаў Пацеяў і Гуркоў. Прычым Леанард Пацей быў абраны паслом у панаванне Аўгуста III другі раз запар. У інструкцыі паслам мясцовая шляхта ў першую чаргу звяртала ўвагу на зрыў соймаў. Для паспяховага сканчэння сойма прапаноўвалася не разглядаць ніякія прыватныя справы на гэтым сойме, а толькі тыя, якія толькі для “паспалітага дабра”. Усе пытанні, якія зацягвалі паспяховае заканчэнне сойма,

³ Існавала несапраўдная інфармацыя, што другім паслом з Пацеям быў абраны Гурко [40, р. 59–59v].

трэба адкласці да іншых соймаў. Шляхта хацела, каб, як згодна соймавай альтэрнатыве, сойм быў у ВКЛ у Гродна, першым голас таксама меў пасол з Княства, а дакладней першы віленскі пасол. Віцебская шляхта выказвалася за павялічэнне войска, якое лічыла неабходным рабіць згодна ранейшым праектам ваяводства і ў згодзе з іншымі пасламі з Княства. Новае войска планавалася набраць з такіх падаткаў, каб не абцяжарыць Віцебскае ваяводства, дзе і так было мала дымоў. Пасля звярталася ўвага на рэфармаванні судаводства. Акрамя таго, мясцовая шляхта хацела, каб урады ў Кароне даставаліся толькі караняжам, а ў Княстве – літвінам, а тыя, што займалі ўрады не меючы індэгенату, павінны былі іх вызваліць, а ўрады прызнаваліся вольнымі. Выказваліся вялікія скаргі на памежных расійскіх жыхароў, а асабліва на іх шкоды, зробленыя ўладанням месціслаўскага падстаросты Юзафа Галынскага. Мясцовая шляхта хацела, каб быў адкрыты манетны двор у Рэчы Паспалітай. Таксама прапаноўвалася ачышчыць рэкі для лепшага гандлю. Віцебская шляхта звяртала ўвагу, што ўсё часцей мяшчане набывалі ва ўласнасць у шляхты земскія ўладанні. Менавіта таму, прапаноўвалася забараніць мяшчанам набываць шляхецкія ўладанні. Вялікія скаргі былі на дзейнасць расійскіх купцоў з Рыгі, якія гандлююць насуперак праву ў ВКЛ. Прапаноўвалася, каб яны маглі гандляваць толькі ў Рыге і партовых гарадах. Акрамя таго, рыжскія купцы не маглі купляць тавары ў шляхецкіх дварах, а мелі гэта рабіць толькі ў Крыжборку. Мясцовая шляхта патрабавала забараніць яўрэям мець слуг-хрысціян. Таксама ў інструкцыю памясцілі пункт аб аднаўленні подпісаў у паведах перад харужым і павятовымі ротмістрамі. Віцебская шляхта рэкамендавала за заслугі да ўрада канцлера ВКЛ Міхала Чартарыйскага, а да ўрада падканцлера ВКЛ – падляшскага ваяводу Міхала Антонія Сапегу. Мясцовая шляхта патрабавала аднаўлення соймавых канстытуцый забароны будаваць дызунітам і дысідэнтам “новых цэркваў, кірхаў, збораў і манастыроў”. Да новых урадаў рэкамендаваўся жмудскі гродскі староста Юзаф Тышкевіч. Віцебская шляхта хацела ўраўнаважання ў правах віленскай і кракаўскай акадэміі. Акрамя таго, патрабавалася зацвердзіць фондушы віцебскім базыліянам, віцебскім іезуітам і віцебскім піярам. Інструкцыю падпісала 42 шляхцічы на чале з дырэктарам сойма і мясцовымі ўраднікамі: земскім сурагатарам Юзафам Гурком, гараднічым Антоніям Лускінам Заронаўскім, лоўчым Міхалам Заранкам і мечнікам Янам Шульцам [42, арк. 159-162адв].

Перад пасольскімі соймамі 1754 г. сітуацыя ў Рэчы Паспалітай абвастрылася з-за падзелу Астрожскай ардынацыі і заняцця яе ўладанняў кароннымі войскамі па ініцыятыве вялікага кароннага гетмана Яна Клеменса Браніцкага. Такім спосабам Браніцкі імкнуўся перашкодзіць падзелу Астрожскай ардынацыі і адпаведна ліквідацыі “ардынацкай міліцыі”, якая ўваходзіла ў кароннае войска. Падзел Астрожскай ардынацыі падтрымала Фамілія, а супраць яе ў Княстве выступіў вялікі гетман ВКЛ і віленскі ваявода Міхал Казімір Радзівіл. Каралеўскі двор пасля пэўных развагаў падтрымаў Браніцкага і выступіў супраць падзелу Астрожскай ардынацыі. Фамілія канчаткова перастае быць прыдворнай партыяй і пераходзіць у шэрагі антыкаралеўскай апазіцыі. Важна было як у справе падзелу Астрожскай ардынацыі выказацца павятовым соймамі. Лідар Фаміліі Міхал Чартарыйскі прасіў віцебскага стольніка Пятра Багамольца супрацоўнічаць у справе віцебскага пасольскага сойма з віцебскім ваяводам Юзафам Салагубам. Мэтаю было змясціць пункт у справе Астрожскай ардынацыі ў віцебскую пасольскую інструкцыю [43, р. 2]. У сваю чаргу Радзівілы даслалі свае пункты для ўключэння ў інструкцыю паслам у Віцебск свайму адміністратару ў Копысі Яну Яблонскаму. Адначасова Яблонскі стараўся аб выбары прыхільных паслоў на віцебскім сойма ў віцебскага падсудка Бенедыкта Заранка. Праўда, заўважаў, што Заранак перайшоў ужо на бок прыхільнікаў Фаміліі. Да таго ж Яблонскі не меў грошай, каб кампенсіраваць ранейшыя выдаткі Заранка ў падтрымку Радзівілаў на віцебскіх соймах [3, к. 272, 273–274]. Праўдападобна, аднак, што Заранак застаўся верным Радзівілам. З яго ініцыятывы пасля пачатку пасяджэнняў сойма быў чытаны ліст ад Міхала Казіміра Радзівіла. Стараўся Заранак і аб выбары паслом. Прычым яго падтрымлівала ўся сабраўшаяся віцебская шляхта. Іншая справа, што шляхта не пагаджалася на ніводнага з канкурэнтаў на выбар калегай Заранку [24, к. 4–5]. Іншым канкурэнтам на выбар паслом у Віцебску ад групы Радзівілаў быў Павел Багамалец. Здавалася, што выбар Паўла Багамольца⁴ адбудзецца без праблемаў. Аднак усё перамянілася падчас сойма і частка адданных прыхільнікаў Радзівілаў здрадзіла, і ў выніку пасольскі сойм 1754 г. быў сарваны [23, s. 830; 30, к. 595]. Як можна меркаваць, прычынай зрыва сойма была барацьба паміж прыхільнікамі Фаміліі і Радзівілаў. Прыхільнікі Фаміліі былі гатовы пагадзіцца на выбар паслом радзівілаўскага прыхільніка Бенедыкта Заранка (магчыма перацягнулі яго ўжо на свой бок), але не маглі пагадзіцца на другога прадстаўніка групы Радзівілаў – Паўла Багамольца.

Пасольскія соймакі 1756 г. прайшлі ў сітуацыі абвастрэння барацьбы паміж Чартарыйскімі і Радзівіламі. Апошнія атрымалі падтрымку і каралеўскага двара. Барбары Радзівіл стала вядома, што Міхал Чартарыйскі прасіў віцебскага ваяводу Салагуба ўключыць у інструкцыю будучым паслам пункты, дасланыя ад Фаміліі. У такім выпадку Барбара Радзівіл прасіла Міхала Казіміра Радзівіла папярэдзіць абознага ВКЛ Леанарда Пацея аб гэтым і каб той перашкодзіў такім планам Фаміліі [44, к.

⁴ Павел Багамалец заставаўся прыхільнікам Радзівілам, а яго сын Пётр перайшоў на бок прыхільнікаў Фаміліі.

166–167]. У выніку ў Віцебску на пасольскім сойміку 1756 г. пасламі былі абраны абозны ВКЛ Леанард Пацей і віцебскі падкаморы Юзаф Гурко. На думку Людвіка Пацея, абодва былі прыхільнікамі Радзівілаў, і ў іх інструкцыі змяшчаліся пункты, карысныя для радзівілаўскай групы [45, к. 22]. На сам рэч віцебскі пасольскі сойм 1756 г. скончыўся кампрамісам, бо Юзаф Гурко быў прыхільнікам Фаміліі. Прычым выбар паслом Леанарда Пацея адбыўся на трэцім запар віцебскім пасольскім сойміку, які не быў сарваны. У панаванне Аўгуста III гэта было паўтарэнне выбару тры разы запар паслом віцебскага земскага пісара Казіміра Гуркі.

Праўда, супраць віцебскага пасольскага сойма 1756 г. была пададзена пратэстацыя ў аршанскую гродскую кнігу. Яна была падпісана 17 шляхцічамі (прадстаўнікамі рода Вайніловічаў) на чале з паручыкам ЯKM Рыгорам Сялянкай, Францішкам Ясінскім і Антоніям Сняжком. Яны сцвярджалі, што пратэставалі супраць сойма яшчэ нават да пачатку яго першым мясцовым ураднікам. Іх пратэстацыя не была прынята ў віцебскім гродзе і яны мелі паехаць у Оршу [46, арк. 728-728адв]. Законнасць выбара віцебскіх паслоў не разглядалася на соймавых ругах, бо сойм 1756 г. не адбыўся з-за адстунасці Аўгуста III у Рэчы Паспалітай з-за пачаўшайся Сямігадовай вайны.

На наступным віцебскім пасольскім сойміку 1758 г. пасламі былі абраны віцебскі стольнік Пётр Багамалец і віцебскі падстолі Казімір Заронаўскі Лускіна [23, s. 856; 47, p. 331; 48, p. 1v; 49, s. 270]. Як бачна, чарговы раз у панаванне Аўгуста III пасламі былі абраны прадстаўнікі мясцовых родаў: Багамольцаў (трэці) і Лускінаў (другі). Абраныя паслы былі прыхільнікамі Фаміліі. Па інфармацыі Ігната Агінскага, абодва віцебскія паслы раней былі на двары канцлера ВКЛ Міхала Чартарыйскага. Віну за такія няўдалыя выбары Агінскі ўскладаў на Пацеяў, а дакладней на стражніка ВКЛ Людвіка Пацея. Агінскія прапаноўвалі яму даслаць на віцебскі пасольскі сойм 1758 г. Ксаверыя Агінскага, але той пераканаў, што пасламі будзе абраны абозны ВКЛ Леанард Пацей і віцебскі падкаморы Юзаф Гурко. Прычым Пацей нікому не саступіць сваёй канкурэнцыі да выбара паслом [50, к. 58-59]. Магчыма, на прыхільнасць віцебскага падстоля Лускіны спадзяваліся на каралеўскім двары. Перад соймам кароль Аўгуст III пісаў да Лускіны з просьбай пастарацца аб уключэнні пунктаў у інструкцыю віцебскім паслам на сойм [51, p. 162].

Захавалася інструкцыя віцебскім паслам на сойм 1758 г. На пачатку інструкцыі віцебскім паслам выказвалася падзяка Аўгусту III аб захаванні спакою сярод ваяваўшых дзяржаваў у Еўропе. Віцебская шляхта выказвала вялікія шкадаванні ў зрыве соймаў. Таму прапаноўвалася адкласці ўсе прыватныя справы, а таксама ўсемагчымыя іншыя шматлікія дзяржаўныя справы адкласці да будучых соймаў, каб вырашыць толькі найбольш патрэбныя справы і пазбегнуць няўдалага заканчэння сойма. Асабліва звярталася ўвага, каб чаго не выйшла дрэннага падчас сойма ў сітуацыі прысутнасці ў Рэчы Паспалітай замежных войскаў. Мясцовая шляхта спадзявалася на хуткае заключэнне міра паміж ваяваўшымі краінамі і таму прапаноўвала даслаць з сойма пасла на мяркуемы мірны кангрэс, каб на ім не былі прынятыя варожыя для Рэчы Паспалітай рашэнні. Віцебская шляхта пратэставала супраць фальшывых грошай, якія распаўсюдзіліся па Рэчы Паспалітай. Прапаноўвалася адкрыць уласны манетны двор. Астрожскую ардынацыю і яе “міліцыю” прасілася аддаць пад кіраўніцтва Рэчы Паспалітай. Мясцовая шляхта выказалася ў падтрымку павялічэння войска. Віцебская шляхта хацела паляпшэння эканамічнай сітуацыі ў краіне праз памнажэнне гандля і мануфактур, а таксама паляпшэння становішча гарадоў. Адначасова патрабавалася забараніць мяшчанам набываць шляхецкія ўладанні, што прыносіла значную шкоду шляхце. Прапаноўвалася мяшчанам прадаць шляхце раней набытыя ўладанні. Калі і пасля гэтага шляхцічы будуць прадаваць уладанні мяшчанам, то прапаноўвалася адбіраць такія ўладанні ў шляхты. Таксама прапаноўвалася правесці рэформу судовай сістэмы для паляпшэння працы Трыбунала ВКЛ, гродскіх і земскіх судаў. Мясцовая шляхта патрабавала забараніць дысунітам аднаўляць і будаваць цэрквы. Яўрэям згодна законам зноў забаранялася трымаць уладанні, працаваць на мытных і мець слуг-хрысціян. Таксама віцебская шляхта хацела, каб групам замежных жыхароў, асабліва з Расіі з Рыгі, якія ездзілі па гарадам і мястэчкам і скупалі тавары, было забаронена гэта рабіць. З гэтага часу, каб яны набывалі тавары з ВКЛ толькі ў Рызе і ў іншых партовых гарадах. Прасілася і аднавіць каталіцкі касцёл у Рызе. Віцебская шляхта скардзілася на памежныя шкоды з боку Расіі, перамяшчэнне фарпостаў на тэрыторыю Віцебскага ваяводства і захоп памежных уладанняў. Таму прапаноўвалася аднавіць перарваныя ў 1726 і 1736 гг. перамовы аб вызначэнні мяжы з Расіяй. Захопленыя расіянамі раней уладанні прапаноўвалася вярнуць і выплаціць кампенсацыю. Згодна каралеўскаму ўніверсалу не ўдавалася аднавіць працу памежных судаў, а менавіта на іх расіяне патрабавалі судовых рашэнняў аб вяртанні збеглых падданных. Прапаноўвалася вырашыць пытанне выбару складу гэтых судаў, а таксама, як у Кароне, вызначыць узнагароджанне з Скарбу ВКЛ для памежных суддзяў. Віцебская шляхта прасіла пільванаць “альтэрнатыву соймаў”, каб кожны трэці сойм адбываўся ў ВКЛ, і першым слова на ім меў віленскі пасол. Адначасова патрабавалася, каб урады ў Кароне надаваліся караняжам, а ў ВКЛ – літвінам, а не даваліся іншаземцам, якія не маюць індыгенату. Рэкамендаваўся да новых наданняў полацкі кашталян Адам Бжастоўскі, а Ігнат Масальскі – да атрымання віленскай каад’юторыі. У інструкцыі падрабязна апісвалася справа забойства Ксаверыя Цеханавецкага і патрабавалася, каб вінаваты ў ёй

Юзаф Струтынскі не хаваўся ад суда ў расійскай вайсковай службе. Свае подпісы разам з дырэктарам сойма абозным ВКЛ Леанардам Пацеям паставілі наступныя мясцовыя ўраднікі: падкаморы Юзаф Гурко, падваявода Стэфан Косаў, харужы Мікалай Рэвут, земскі суддзя Антоній Заронаўскі Лускіна, земскі пісар Ігнат Качаноўскі, стражнік Юзаф Пюра, чашнік Станіслаў Жаба, лоўчы Шымон Мількевіч, канюшы Самуэль Рагоша і крайчы Ануфры Заронаўскі Лускіна [52, арк. 176–183адв].

Вядома, што маршалак ВКЛ Ігнат Агінскі хацеў, каб паслом на віцебскім пасольскім соймаку 1760 г. быў абраны яго пляменнік мерацкі староста Матэвуш Агінскі. Для яго і іншых кандыдатаў Агінскіх маршалак ВКЛ прасіў дапамогі ў Радзівілаў [50, к. 202–203]. Гэта не дапамагло, і віцебскі пасольскі соймак 1760 г. быў сарваны [23, s. 902; 53, k. 260; 54, s. 217].

Пасламі на віцебскім соймаку 1761 г. пад дырэкцыяй віцебскага стольніка Пятра Багамольца былі абраны абозны ВКЛ Леанард Пацей і прыхільнік Фаміліі віцебскі падкаморы Юзаф Гурко [55, s. 282; 56, s. 212; 57, k. 390; 58, k. 316]. Фактычна гэта было паўтарэнне сітуацыі з віцебскага пасольскага соймаку 1756 г., калі Пацей і Гурко былі абраны пасламі на сойм. Гэта быў яго ўжо чацвёрты выбар паслом з віцебскага пасольскага соймаку ў панаванне Аўгуста III. У сваю чаргу прадстаўнік рода Гуркоў быў абраны паслом у панаванне Аўгуста III з віцебскага пасольскага соймаку ўжо 6 раз.

У інструкцыі паслам з віцебскага соймаку было катэгарычна заяўлена, што сойм скліканы насуперак праву, бо перад ім не было Рады Сената. Вызначэнне абменнага курсу золотых з фальшывымі злотымі віцебская шляхта аддавала падскарбію ВКЛ, а яго рашэнні мелі быць надрукаваны для інфармацыі ўсім жыхарам ВКЛ. Віцебская шляхта выступала за павелічэнне войска і для аднаўлення замкаў. Акрамя таго, у сітуацыі вайны навокал Рэчы Паспалітай і хуткага магчымага прымірэння паміж ваяваўшымі краінамі прапаноўвалася, каб Рэч Паспалітая прыняла ўдзел у прымірэнчым кангрэсе і дамагалася кампенсацыі за зробленыя яе жыхарам шкоды. Асабліва падкрэсліваліся заслугі рода Пацеяў для ВКЛ і таму прапаноўвалася надаць урад падканцлера ВКЛ стражніку ВКЛ Людвіку Пацею. Таксама прасілася надрукаваць справаздачы падскарбію ВКЛ Яна Салагуба, які памёр яшчэ ў 1748 г. Інструкцыю разам з дырэктарам соймаку падпісала 41 шляхціч на чале з мясцовымі ўраднікамі: падсудкам Бенедыктам Заранкам, падстолям Казімірам Заронаўскім Лускінай, земскім пісарам Ігнатам Качаноўскім, гродскім суддзёй Паўлам Мікошай, канюшым Самуэлем Рагошай, абозным Міхалам Кушалеўскім [59, арк. 483адв-487адв].

На віцебскім пасольскім соймаку 1762 г. пасламі былі абраны⁵ мерацкі староста Матэвуш Агінскі і віцебскі земскі пісар Ігнат Качаноўскі [54, s. 218; 60, арк. 237]. У іх інструкцыі, па-першае, выказвалася падзяка прымасу за яго дзейнасць для Рэчы Паспалітай. Асабліва патрабавалася знайсці сродкі супраць распаўсюджвання фальшывых грошай у Рэчы Паспалітай. Акрамя таго, у інструкцыі паслам было змешчана шмат рэкамендацый. Упаміналіся заслугі віцебскіх ваяводаў Леанарда і Казіміра Пацеяў і ўвогуле гэтага рода і таму стражнік ВКЛ Людвік Пацей рэкамендаваўся да ўрада польнага гетмана ВКЛ. Маршалак ВКЛ Ігнат і троцкі кашталян Тадэвуш Агінскія рэкамендаваліся да вольных урадаў. Міхал Масальскі быў рэкамендаваны да ўрадаў вялікага гетмана ВКЛ і віленскага ваяводы. Таксама да вольных урадаў рэкамендаваліся мечнік ВКЛ Караль Станіслаў Радзівіл, полацкі ваявода Аляксандр Сапега, Міхал Казімір Агінскі, пісар ВКЛ Міхал Бжастоўскі, мсціслаўскі ваявода Канстанцін Плятэр, крамянецкі староста Юзаф Сангушка і каронны падчашы Фелікс Чацкі. Антоній Пшаздзецкі быў рэкамендаваны да ўрада падканцлера ВКЛ. Познаньскі кашталян Ігнат Твардоўскі рэкамендаваўся да ўрада кароннага канцлера. Віцебская шляхта скардзілася на крыўды ад памежных расійскіх жыхароў, якія парушалі мяжу і захоплівалі ўладанні мясцовай шляхты і нават бралі яе ў палон. Акрамя таго, з расійскімі пашпартамі, нібыта як купцы, па Віцебскім ваяводстве разыйшлося шмат людзей, якія займаліся “шышоўствам і разбоям”. Таксама мясцовая шляхта скардзілася на жыхароў Курляндцы, якія перашкаджалі вольнаму гандлю па рацэ Заходняй Дзвіне і збіралі падаткі, а да таго ж грабілі разбіўшыся караблі. Патрабавалася падтрымаць у Расіі даўнія прэтэнзіі віцебскага харужага Мікалая Рэвута да казацкага гетмана Разумоўскага. Неабходна было зацвердзіць фондуш львоўскай акадэміі. Віцебская шляхта прасіла зацвердзіць фондуш шчуцкім піярам мінскага кашталяна Аляксандра Юзафовіча, які яшчэ на сойме 1726 г. быў адкладзены для зацвярджэння для будучага сойма. Прасілася, каб кароль кампенсіраваў шляхцічу Антонію Памарнацкаму шкоды, зробленыя яго бацьку саксонскім войскам, якое ў 1700 г. ішло пад Рыгу. Таксама прасілася вызваліць ад пастояў дэпутатаў і жаўнераў двор у Мінску на Нямізе шляхцічаў Жыжэмскіх. Мясцовая шляхта прасіла вызначыць узнагароджанне для памежных суддзяў са скарбу караля ці Рэчы Паспалітай. Інструкцыя акрамя дырэктара соймаку абознага ВКЛ Леанарда Пацея была падпісана 33 шляхцічамі на чале з мясцовымі ўраднікамі: падкаморыям Юзафам Гурко, земскім суддзёй Антоніям Заронаўскім Лускінай, стольнікам Пятром Багамольцам, падстолям Казімірам Заронаўскім Лускінай, гараднічым Марцінам Гурком, гродскім суддзёй Паўлам Мікошай, гродскім пісарам Янам Гурком, страднікам Станіславам Пюрам, канюшым Самуэлем Рагожай, мечным Янам Шульцам, ляснічым Лявонам

⁵ Згодна памылковай інфармацыі віцебскі пасольскі соймак быў нібыта сарваны [57, s. 251].

Бірулай, чашнікам Францішкам Жабай, лоўчым Сымонам Мількевічам, пагранічным суддзёй Міхалам Мікошай і абозным Міхалам Кушэлёўскім [60, арк. 237-240адв].

Высновы. З 15 віцебскіх пасольскіх соймакаў у панаванне Аўгуста III было сарвана 4 (1738, 1748, 1754 і 1760 гг.). Безумоўна гэта не можа параўнацца з “незрываемым” ковенскім соймакам, які ўвогуле не зрываўся ў панаванне Аўгуста III. Таксама складана параўнаць з слонімскім пасольскім соймакам, які ў панаванне Аўгуста III зрываўся толькі аднойчы. Аднак 4 сарваныя пасольскія соймакі гэта даволі малая лічба сарваных соймакаў для ўсходу ВКЛ гэтага часу, дзе было сарвана 8 мсціслаўскіх пасольскіх соймакаў, 6 полацкіх пасольскіх соймакаў, 7 мінскіх пасольскіх соймакаў. Падобным чынам была толькі сітуацыя з аршанскімі і рэчыцкімі пасольскімі соймакамі, якіх было сарвана, таксама па 4 соймакі. Ва ўсім ВКЛ гэта можна параўнаць яшчэ з ваўкавыскім і брэсцкім пасольскімі соймакамі, якіх у панаванне Аўгуста III, таксама было сарвана па 4 соймакі.

Часцей усяго на віцебскім пасольскім соймаку пасламі абіраліся: абозны ВКЛ Леанард Пацей – 4 разы, віцебскі земскі пісар Казімір Гурко – 3 разы. Часцей усяго пасламі абіраліся прадстаўнікі родаў Гуркоў – 6 разоў (віцебскі земскі пісар Казімір – 3 разы, віцебскі падкаморы Юзаф – 2 разы і віцебскі гараднічы Марцін – 1 раз), Пацеяў – 4 разы (усе 4 разы абозны ВКЛ Леанард Пацей), Багамольцаў – 3 разы (віцебскі стольнік і віцебскі пісар Павел – 2 разы і віцебскі стольнік Пётр – 1 раз) і Агінскіх – 3 разы (ашмянскі гродскі староста і пісар ВКЛ Тадэвуш Агінскі – 2 разы і мерацкі староста Матэвуш Агінскі – 1 раз). Як вядома з віцебскіх пасольскіх соймакаў у сойме Рэчы Паспалітай удзельнічала 22 паслы. У 1746 г. на віцебскім пасольскім соймаку было абрана адразу 3 паслы. У выніку адзін з іх, віцебскі стольнік і віцебскі гродскі пісар Павел Багамалец, пагадзіўся адмовіцца ад пасольства і саступіў двум іншым кандыдатам. Усяго пасламі абіраліся прадстаўнікі 8 родаў: Агінскіх, Багамольцаў, Гуркаў, Качаноўскіх, Лускінаў, Пацеяў, Рэвутаў, Салагубаў. Усе вышэйзгаданыя роды складалі эліту Віцебскага павета, прадстаўнікі якой і дамінавалі на мясцовых пасольскіх соймаках. З магнатаў на віцебскім соймаку абіраліся прадстаўнікі рода Агінскіх (1736, 1744 і 1762 гг.) і Салагубаў (азярышчынскі староста Антоній Салагуб – 1746 г.). Акрамя таго, Леанард Пацей належыў да рода, што меў значныя ўплывы ў іншых паветах ВКЛ (троцкі, ковенскі, аршанскі, мсціслаўскі і інш).

Удалося выявіць асобы 5 дырэктараў віцебскіх пасольскіх соймакаў: 1744 г. – віцебскі войскі Андрэй Васілеўскі, 1752 г. – віцебскі стражнік і віцебскі ротмістр Ігнат Качаноўскі, 1758 і 1762 гг. – абозны ВКЛ Леанард Пацей, 1761 г. – віцебскі стольнік Пётр Багамалец. Як бачым, вядома, што двойчы дырэктарам віцебскага пасольскага соймака быў уплывовы ў Віцебскім павеце абозны ВКЛ Леанард Пацей. У іншых выпадках гэта былі мясцовыя шляхцічы. Аднак колькасць выяўленых дырэктараў соймакаў не дазваляе зрабіць падрабязны аналіз, якія асобы выбіраліся на гэты ўрад падчас віцебскіх пасольскіх соймакаў.

Спіс літаратуры

1. Macuk, A. Stronnictwo sapieżyńskie w powiatach Wielkiego Księstwa Litewskiego za panowania Augusta III / A. Macuk // Studia z dziejów Wielkiego Księstwa Litewskiego. – Warszawa, 2014. – S. 287–318.
2. Archiwum Główne Akt Dawnych (далей AGAD). – Archiwum Radziwiłłów (далей AR). – Dz.IV. Sygn. 874.
3. AGAD. – AR. – Dz.V. Sygn. 5748.
4. Jurgaitis, R. Nuo bajoriškosios savivaldos iki parlamentarizmo: Vilniaus seimelio veikla, 1717–1795 m. / R. Jurgaitis. – Vilnius, 2016.
5. Zakrzewski, A. Sejmiki Wielkiego Księstwa Litewskiego XVI-XVIII w. Ustrój i funkcjonowanie: sejmik trocki. / A. Zakrzewski. – Warszawa, 2000.
6. Jusupović, M. Prowincjonalna elita litewska w XVIII wieku: działalność polityczna rodziny Zabiełłów w latach 1733–1795 / M. Jusupović. – Warszawa, 2014.
7. Мацук, А. Барацьба магнацкіх групавак на гарадзенскім соймаку ў панаванне Аўгуста III / А. Мацук // Гарадзенскі палімпсест 2010. Дзяржаўныя і сацыяльныя структуры. – Мінск, 2011. – С. 198–216.
8. Мацук, А. Соймікі Полацкага ваяводства ў панаванне Аўгуста III / А. Мацук // Вестник Полоцкого государственного университета. Серия А. Гуманитарные науки. – 2011. – № 7. – С. 32–39.
9. Мацук, А. Пасольскія соймакі Слонімскага павета ў панаванне Аўгуста III / А. Мацук // Да сваёй гісторыі: Сярэдневечча і Ранні Новы час : зб. навук. артыкулаў, прысвечаных памяці Паўла Лойкі. – Смаленск, 2013. – С. 104–118.
10. Konieczna, D. Ustrój i funkcjonowanie sejmiku brzesko-litewskiego w latach 1565–1763 / D. Konieczna. – Warszawa, 2013.
11. Мацук, А. Паслы з ВКЛ на сойм Рэчы Паспалітай 1735 г. / А. Мацук // Гісторыка-археалагічны зборнік. – 2017. – Вып. 32. – С. 118–126.
12. Lietuvos mokslų akademijos biblioteka (далей LMAB). – F. 148. B. 123.
13. Palkij, H. Sejmy 1736 i 1738 roku. U początków nowej sytuacji politycznej w Rzeczypospolitej / H. Palkij. – Kraków, 2000.
14. LMAB. – F.148. B.89.
15. LMAB. – F.148. B.126.
16. TeKa Gabriela Junoszy Podoskiego. – Poznań, 1856. – T. 4.
17. Biblioteka Jagiellońska. – Sygn. 115.

18. LMAB. – F.17. B.38.
19. LMAB. – F.148. B.98.
20. Biblioteka PAN – Sygn. 1108.
21. НГАБ. – Ф. 1709. Воп. 1. Спр. 14.
22. LMAB. – F. 148. B. 127.
23. Biblioteka Czartoryskich. – Sygn. 597.
24. AGAD. – AR. – Dz.V. Sygn. 18476.
25. Biblioteka Czartoryskich. – Sygn. 2250.
26. Dyaryusze sejmowe z wieku XVIII. – Warszawa, 1912. – Т. II.
27. LMAB. – F.148. B. 85.
28. Biblioteka Czartoryskich. – Sygn. 214.
29. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску (далей НГАБ). – Ф. 1731. Воп. 1. Спр. 30.
30. AGAD. – AR. – Dz.V. Sygn. 1047.
31. Romaniuk, P. Sołhub Józef / P. Romaniuk // Polski Słownik Biograficzny. – Warszawa–Kraków, 2001. – Т. XL, cz. 3, zesz. 166. – S. 319–323.
32. Biblioteka Czartoryskich. – Sygn. 587.
33. Biblioteka Raczyńskich. – Sygn. 202.
34. Archiwum Narodowe, odz. na Wawelu. – Archiwum Młynowski Chodkiewiczów. – Sygn. 1282.
35. Sächsisches Hauptstaatsarchiv Dresden. – 10026 Geheimes Kabinett. – Loc. 3605/9.
36. AGAD. – AR. – Dz.V. Sygn. 13086.
37. AGAD. – AR. – Dz.V. Sygn. 10717.
38. AGAD. – AR. – Dz.IV. Sygn. 872.
39. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien. – Polen II. – № 23.
40. LMAB. – F.139. B. 2558.
41. Мацук, А. Барацьба магнатскіх групавак за ўрад падканцлера ВКЛ у 1752 г. / А. Мацук // Весці НАН Беларусі. Сер. гуманіт. навук. – 2010. – №1. – С. 57–64.
42. НГАБ. – Ф. 1709. Воп. 1. Спр. 19.
43. Lietuvos valstybės istorijos archyvas. – F.599. B. 262.
44. AGAD. – AR. – Dz.IV. Sygn. 640.
45. AGAD. – AR. – Dz.V. Sygn. 11914.
46. НГАБ. – Ф. 1731. Воп. 1. Спр. 34.
47. LMAB. – F. 148. B.96.
48. LVIA. – F. 598. B. 125.
49. Biblioteka Czartoryskich. – Sygn. 594.
50. AGAD. – AR. – Dz.V. Sygn. 17702. Cz. 4.
51. LMAB. – F. 509. B. 294.
52. НГАБ. – Ф. 1709. Воп. 1. Спр. 21.
53. AGAD. – Archiwum Publiczne Potockich. – Sygn. 333.
54. Czeppe, M. Kamaryla pana z Dukli. Kształtowanie się obozu politycznego Jerzego Augusta Mniszcha 1750–1763 / M. Czeppe. – Warszawa, 1998.
55. Biblioteka PAU. – Sygn. 312.
56. Biblioteka Czartoryskich. – Sygn. 599.
57. Archiwum Narodowe, odz. na Wawelu. – Archiwum Sanguszków. – Sygn. 518.
58. AGAD. – Zbior Branickich. Sygn. 134/158.
59. НГАБ. – Ф. 1709. Воп. 1. Спр. 23.
60. НГАБ. – Ф. 1709. Воп. 1. Спр. 25.

Паступіў 13.09.2018

VITEBSK EMBASSY SEJMIKS IN THE REIGN OF AUGUST III IN 1735–1763

A. MACUK

On the basis of the new hand-written documents Vitebsk embassy sejmiks in the reign of August III in 1735–1763 are studied. It was possible to set the number of broken and ended successful elections after the sejmiks on the Vitebsk Regional Parliament embassy. It managed to compile a complete list of Vitebsk ambassadors at the seim at this time, and that they belong to a certain aristocratic groups. According to the embassy statement identified the major issues that bothered Vitebsk gentry at this time. Revealed the degree of participation in the functioning of magnate groups embassy Vitebsk Regional sejmiks in the reign of August III.

Keywords: sejmik, Sejm, gentry, magnates, parliamentarism, ambassadorial instruction, sejmik's ruling.